

Մ Ա Ս Ի Ս

Լ Բ Ե Գ Ի Ն

ԼՁԳԵՅԻՆ, ԲԱԳԵՐԱԿԱՆ, ՏՆՏԵԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տարեկան գինն է 100 դրոսուշ :
 Անգլանտայի " " 55 " "
 Մեկ ծանուցումը տողին 40 փարայ է :
 Երկու " մեկ ամիսը " 30 " "
 Չորս " " " " 20 " "
 Ստորագրութիւնները կանխիկ են :
 Ստորագրութիւնները ամեն ամսոյն 1 ին և
 16 ին կը սկսին :

Դուրս կը թափուց լրագրի ստորագրողներուն
 ծախքը առնուղին վրայ է :
 Լրագրոյ վերաբերեալ նամակ կամ որ և
 ինչ գրութիւն, խմբագրին պիտի ուղարկուի
 զուրկ և ասոնց չափազանց ծախք իրը
 կողմն վրայ է :

ԲՈՎԱՆՆԵՐԻ ԹԻՒՆ

ԱՋԳԱՅԻՆ

Ողորմած ընկերութիւն : - Ընկերացոյցից ընկերութիւն :
 Թիւն : - Կրճէտ շէնքի պատասխան մը :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պաշտօնաբարձութիւն : - Օտար տէրութեանց
 դեպքներուն խրկուած ծանուցագիրներ :
 - Թիւն : - Կրճէտ շէնքի պատասխան մը :

ԱՐՏԱԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՅՅԱՆ : Խոր հանգարտութիւն : - Երեք տէրութեանց
 մէջ դաշնագրութիւն մը : Ընկերութեան և
 և անոց մը : - Պ. Թիւն : - Կրճէտ շէնքի պատասխան մը :

ԵԱՅԻԱ : Չինարութեան վեճին վերջնական վրայ
 լաւ : - Կրճէտ շէնքի պատասխան մը :
 ՎԵՆԵՆ : Կրճէտ շէնքի պատասխան մը :

ԱՍՏԻՒԱ : Հրովարտակ մը : - Դրանց վերաբերեալ
 կարգադրութիւն մը :

ՀԵՆՐԻԿ : Գիտականութեան գաղափարներու ընտրութիւն մը :

ՌՈՍՏՈՒՍ : Վարչապետի մէջ Բրտոս հիւանդութեան
 ստատիստիկ : - Օրհնութիւն մը :

ՅՈՒՆԱՍՏ : Հրովարտակ մը : - Սահմանագրութիւնները
 աւելցնող աւարտականութեան անձնատուր ըլլալը
 Օտանտեան ինքնապետութեանց : - Տէրութեան գանձ
 ձուկ անցալող վեճակը :

ՍՏԵՐԻԱ : Բաղիթորիայի մէջ կանոնադրութիւն :
 - Ստորին ընտան աղանդաւորները :
 ՀՊԿԱՍՏ : Կրճէտ շէնքի պատասխան մը :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԼՁԳԵՅԻՆ

Սամաթիոյ դժբաղդ հրկիզելոց վեճակը մեր բարեւեր հասարակութեան ներկայացուցած ժամանակին (մասիս Թիւ 27), ըսեր էինք որ ազգային Գե. ըսալոյն ժողովոյ անօրէնութեամբ առ ժամանակեայ ողորմած ընկերութիւն մը սահմանուեր էր :

Եւս առաքինական ընկերութեան յարգի անդամները, որոց անունը գուցե թեանք և շորհակալութեամբ լըրագրիս մէջ յիշելու պարտաւորութիւն ունինք, իրենց պաշտօնին մեծ ունիւնն ու վեհամեծիւնը ծանցող անձինքնէր են : Ընդայնի վժարութեան և տառապիսի հրկիզելոց մէջ յոժարակամ միջնորդներ ըլլալով, աղէկ գիտեն, որ այն ազգապի հարուստին զո՛հ եղող ազգամեծուն, որբերուն և այրիներուն բաղդը իրենց խոհեմ, իմաստուն և անձնանուէր ջանքերէն կախումն ունի :

Ընկէ գիտեն, որ քաղցեալը կերակրելու, մերկը գեղցուցանելու, գետնի վրայ մնացած անօքնական և յուսահատ ընկերին պատասխան և յարկ տալու համար եղած աշխատութիւնը քրիստոնէական ամենէն մեծ պարտաւորութեանց կատարումն է :

Ողորմած ընկերութեան յարգի անդամները այս հոգեւով, այս նախանձով և այս առաջադրութեամբ վառեալ ըլլալին արդէն իրենց արդիւնքով կարգարարն են : Կատանի խանր ինչպէս արդիւնքն են ժողովարանը (ընծա օտարի) ժողովուած բարեփոխող կամաւոր նուէրները կը հաւաքեն, և տառապեալ հրկիզելոց ցաւալի վիճակը հասարակաց բարեփոխութեանը նկարագրելով և անոնց գուժն ու կարեկցութիւնը

նը շարժելով, ձեռնարկն եկած նպատակը ընտրու կը հրաւիրեն :

Իրենց գոյնարական յորդորներուն առջեւ ապառաժի պէս կարծր սիրտերը անգամ իբրեւ Սոլիսի գաւազանին հարուստէն պատուելով Գթութեան աղբիւրներ վաղցնելու կ'սկընին :

Տարակոյս չունինք, որ այսպէս գուցե իրենց անուական պաշտօնը ի գրուի հանելով, մեր հրկիզեալ խղճալի ազգայնոց վիշտերը կը թեթեւանան, անհրաժարելի կարօտութիւնները կը լեցունին, հետեւաբար այն միւլթարեալ դժբաղդներուն յարստագիտութեանը հետ ընդհանուր ազգին շորհակալութեանը արժանի կ'ըլլան :

Կհաւատիկ յիշեալ ողորմած ընկերութեան անգամայն անուանները :

- Մարտիկարգ
- Յարութի աղա Գաբամաճեան
- Կարապետ աղա Թօգաթեան
- Յակոբ աղա Կրատունիեան
- Յովնէփ աղա Կրատունիեան
- Յարութիւն աղա Կենիանցի
- Սեդրակ աղա Կրատունիեան
- Պետրոս աղա Թիւրքաբեան
- Իւզանդ աղա Սուրենեան
- Գրիգոր աղա Վիշենեան
- Մարտիրոս աղա Կարունակեան
- Գեորգ աղա Սուպանեան
- Կրիստոֆ աղա Պալեան
- Միհր Գորոս աղա Թիւրքաբեան
- Մանուէլ աղա Գաֆաֆեան
- Միհր Կրատունիեան
- Կրատունիեան
- Մարտիրոս աղա Կրատունիեան

Հետեւեալ յայտարարուելը մայրաքաղաքիս մէջ հաստատուած ընթերցատանը ընկերութեան կողմէն լրագրիս ստուգելու ատենները ձեռքերին հասնելով, ժամանակ չունեցանք մեր կողմէն պարտք համարուած ուրախացութիւնը և քանի մը քաջալերական խօսքեր ընելու զանիկ կազմող բարեխախտիս և ուսուցիչներու պատասխաններուն : Աւստի այս պարտաւորութիւնը մեր յետագայ թերթին թողելով, առ այժմ բաւական կը համարինք միայն իրենց խրկած յայտարարուելը հրատարակել, որ ամեն բարեփոխող ու շարժարարութեանը արժանի է :

Ընդայն հրատարակելի Մատի ընտիր լրագրոյն :

1852 օգոստոս 26 կ. Պոլիս

Մեծ պատիւ կը համարինք մեզի թէ որ բարեհաճիք ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ հրատարակելու ի զիմաց ընթերցասէր ընկերութեան հետեւեալ աղբարարութիւնը :

Ընդարեւ բարեկարգ ընկերութեանց յառաջ բերած օգուտները անթիւ են, և չի գտնուիր այնպիսի ամենագիտար գործ մը որ փոքրիկ ընկերութեան մը առաջը չի գիւրանայ : Ի սահմանու ճշմարտութեանը ապացոյց են աղբարարութեան առաջը ներկայ գտնուող թէ օտար աղբայն թէ ազգային ընկերութիւնները :

Կրկնապէս գիտնալով մենք, որ ազգային դպրոցներու մէջ բաւական ժամանակ մարզուեցանք, մենք որոց

մեծ մասը աղբարարութեանը հարուստ, մենք որ մեր հասակակից եղբայրները նուս բարի օրինակ մը ըլլալու, կամ դպրոցներէն լըրալէն վերջը ուսման ունեցած փափաքնիս լեցունելու համար ժամանակնուս մէկ փոքրիկ մասը ընթերցասիրութեան ընծայելու ուստ ընելով՝ սիրով և միաբանութեամբ ձեռք ձեռքի տուած ութ ամիս առաջ « ընթերցասիրաց » անուն ընկերութիւն մը կազմեցինք, որ մեր պարտաւոր ժամանակները ապարդիւն և ընդգայր չմտնենք. ուստի բարոյական գաղափարներու ծառայելու և ազգասիրութեան արգիւնքը ծանչնալու նպատակաւ ընտրուած բոլոր հայ լրագրիները : Կից զատ թէ որ Լըգասէր աղաները մեզն նպատաստուց ըլլան թէ գիրքերով և թէ դրամով, կը խոտանամք փոքրիկ վերձանուեցանեակ մը կազմելու, օտարազգի լրագրիներ ստանալու և թէ որ ձեռքերնուս ալ դայ, բանասիրական տետրակներ, գիրքեր, թարգմանութիւններ, ազգին գաստիրակութեանը և բարոյական կրթութեանը նպատող գրուածքներ սպելով՝ աղբին կողմանէ եղած ձեռնուտութեանց փոխարէնը հասուցանել լրտուծով :

Հիմա կը հիմա քսան հոգի եմք 36 բաժին գրուած :

Կհանկերութեանս պայմանները :

1. Մեկ բաժինը ամիսը 6 դրոսուշ է :
 2. Եւս ստակը ամիսէն քանի մը օր առաջ պիտի վճարուի ընկերութեան պէտքերը հոգացուելու համար :
 3. Ընկերութեան անգամ ըլլողը կը պարտաւորի ընկերութեան կանոնները անօքնական ընդունելու :
- Ո՛ր կ'աղէ այս ընկերութեանս գրուելու, առ այժմ խուսաբու Բապուճի խանը ընկերութեան գրասենեակը կրնայ ստորագրուիլ :
- Գրասենեակը իրիկունները ժամը 10 էն ու կիրակի օրերը ժամը 4 էն մինչեւ 12 բաց է :

ՆՈՐ ՀԵՌՆԵԼԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ

« Ըրգայ բարեկամ »

կ. Պոլիս 25 օգոստ. 1852

« Հետաքրքիր պարունին մէկը » Երեւան աղանի լրագրին 26 երորդ թիւին մէջ, Սատի լրագրոյն (Ս. Բ. ատարագրութեամբ գաստիրակութեան և վաճառականութեան վրայ հրատարակուած հասուածներուն վրայ գուրադարձութիւն (Ֆալճըլք) մը ըսեր ու կատարուեցողներ էր թէ անոնք թարգմանութիւն ըլլալով՝ այն ստորագրութեանը իբր իրմէն յօրինուած զանաք հրատարակել կուտայ եղեր. և ասոր ապացոյցն ալ Սատի թիւ 24 ին մէջ, Գրիկ Կրատունի վրայ տրուած ծանօթութեան մը մարդարեայեր է, կ'ըսեր :

« Աւստի, ինդրելով հրամանոց մէջ, որ այս նամակ հրատարակելը ըրգարի միջոցաւ, միտքս այն յուսահատ ու մասացող յօդուածին պա

տասխան տալ չէ. ինչու որ, նախ, առանկ նիւթի մը վրայ և այն ոգւով գրուած բաներու բուն պարտասխանը ինչպէս ուրիշ անգամ ըսած եմ, արհամարհելի է : Կարծեալ պատասխանը հասկրնալ կամ իմաստ ունեցող խօսքերու կ'ըլլայ, և ոչ թէ սուտ մարդարեայ բանդադու շանցը պէս խառնակնոր անխմանալի խօսքերու, ինչպէս որ այս անգամի գուրադարձութիւնն ալ այն կարգէն ըլլալը յօդուածը կարգացողները կրնան անձամբ հասկնալ : Թէպէտ առ խոտեցոյ քիչ մը ժամանակ հասկնալու համար, թէ ի՞նչ բութ ուղեր է, Գրիկ Կրատունի վրայ մեր բերած օրինակին վրայը զուրցանքերէն կամ մանաւանդ գուրադարձներէն. բայց ճշմարտը կը սեմ, որ բան մը չի կրցի հասկնալ. միայն այսքան մը կրցի մտածել, որ կարելի է, ինք, գիրքի մը մէջ միջին կէտնայ վրայ օրինակ մը գտած ըլլալով (որն որ վիճակագրական գրոց մէջ խիստ շատ անգամ կը գտնուի) կարծեր է, որ մեր մեր օրինակը անկէ թարգմանած ըլլանք և անկէ ալ անչառ հետեւեցուցեր է, որ մենք մեր բոլոր գրածները ուրիշներէն օրինակներ ենք. ուստի, այս մտածմանքներէն ստիպուելով՝ այս նամակով այսքան մը կուզեմ մեր արագաթափ բարեկամին խմացունել որ :

Ա. Միջին Կրատունի գուրադարձ մը չէ, որ իմաց տուող մարդուն գրութեանն առաջ ուրիշ տեղեր չի գտնուի. ընդհակառակն, ինչպէս որ լրագրի վիճակագրութեան վերաբերեալ շատ գրոց մէջ կը գտնուի. և թէ որ ինք ու իր բարեկամը (թէ որ իրօք ունի նէ) անանկ օրինակ մը միայն 1842 ին հրատարակուած գիրքի մը մէջ կարգացեր է, ևս ըսեմ իրեն, որ անկէ շատ հին թուականով գրոց մէջ ալ կը գտնուի. և այն զատ զատ գրոց մէջ հրատարակուած օրինակներուն բաւցատութեան կերպին ալ բոլորովին խրատը կը նմանին (որ թէպէտ մերը առանկ չէ եղեր) : Կան զի, ո՛վ չիտես, թէ 2 անգամ երկուքը՝ 4 կ'ընէ. կամ թէ 3, չորս անգամ մէկը՝ 4 կ'ընէ. կամ թէ 3 մէկ ալ 4 կ'ընէ :

Ի՞նչ չեմ կարծեր, որ յօդուածին հեղինակը մեր միջին կէտնայ օրինակին վրայ այս գրածներս հասկնելու ուղէ՛նոր Հեռւելի մը պէս նոր գիւտ մը բրած ինքզինքը կարծելով. վասն զի, առանք որչափ ալ Լըգայի վրայ, Կրատունի, Կրատունի, Կրատունի և ուրիշ մարդարեայ գուրադարձութեանց մէջ յիշատակուած չի կան, բայց և այնպէս, շատ տարիներէ ՚ի վեր ծանուցեալ հասարակ ճշմարտութիւններ են, որ կարելի է միջեւ սայրողներն (առաջաճը) անգամ գիտեն : Արեւմտ ի՞նչ ուղեր է հասկնելու. — այդ հարցմանը միայն սա պատասխանը կրնամ տալ թէ :

Կտեխօք երկու մարդ ձամբու մը վրայ իրարու հանդիպեր են, մէկը մէկ կալին հարցուցեր է, թէ « ուսկից կուգաս » : — Թո՛ղ սուր ստուռած սիրես, պատասխաներ է մեկալը, սեղ մը նա մակ մը գրեցի, գիրս չէն կըցեր կարգալու, ինձի կանչեր էին, ևս գացի

կարգացի, — Լրանի բեգի, պատասխաններ է միւսը, ես ալ տեղ մը նա մակ մը գրեցի, քու կինիդ պէս իմն ալ չէին կրցեր կարգալու, զիս կանչեր էին. ուստի ես գացի. բայց ես բենէ շատ ողորմելի եմ, որ իմ գրածս ես ինքքս ալ չի կրցի քակել ու անոնց հասկըցունել:

Բ. Լրբոր մէկ բան մը մէկին մը տացը կարողութենէն վեր կ'ըլլայ, ինչքի մօտ դատողութիւն չէ զանկկայ ուրիշ հաւասար մէկու մը մտացը ծընունդը ըլլալէն կասկած ընել:

Գ. Մենք ամենքս ալ աշխարհք եկած ժամանակին մեր տգիտութենէն ու մեր կոպտութենէն ուրիշ բան հետեւեալ չենք բերեր. յետոյ ինչ որ կը սորվինք, մեր կրթութեան միջոցով կը սորվինք, կամ որ նոյնն է, ինչ որ յետոյ կը սորվինք, կը գործենք ու կը գրենք, բոլորն ալ մեր ծնողքէն, մեր ուսուցիչներէն կամ մեր կարգացած գիրքերէն կը սորվինք, ու երբոր այն սորվածին ալ ուղիղ ճամբով և ուղիղ սրտով կը սորվինք, մեր մտածելու կարողութեամբ զանոնք մեզի կը սեփհակենք, զանոնք իրր թէ մեր ծընունդը կ'ընենք. անանկ որ, մէկը մինչ չեւ վերջիչեալ կերպով կ'ընենք, զուրկ չըլլալ, ասոր անոր բերանը լրաման կամ գրածին վրայ չի հակառակել, այս բոլոր է կամ չէ ըսելով:

Մտքը յիշելէս ետեւ, մեր հրատարակած հատուածներուն աղբիւրին վրայօք հետաքրքիր մարգարէին սիրտը հանդարտեցունելու համար անկեղծաբար իրեն կիսապաշտօնով, որ անոնց մէկ մասը բերականէն քաղեր եմ, ըստ ուրում այն յօդուածները կազմող գիրքերը անոր մէջ ճանչցեր եմ. Լրբորդ մասը իմ մայրենի լեզուէս, և ազգային բառարաններէն, ըստ որում այն հատուածներուն բառերն ալ անոնցմէ սորվեր եմ: Վերջապէս այն հատուածներուն նիւթերն ալ կէս մը ազգային գաստիարակութեան վիճակէն, կէս մը այն նիւթերուն վրայ գրուած ազգային և օտար գիրքերէ, ու կէս մ'ալ, իմ անձնական կարծիքներէս, որ խնարհաբար կը հաղորդեմ ազգիս, անոր պարտքս եղած ծառայութիւնը կատարելու մտքը ու փափաքով:

Դ. Կուզեմ իմացունել (բայց այս Դ. գիտողութիւն ընելու համար նախ, հետաքրքիր գուշակէն զատ, ուրիշ ամեն ընթացողներէս թողութիւն կը խնդրեմ, վասն զի, այս գիտողութեան կարօտող անձը հարկաւ խիստ սրբա ու ծանօթութիւնը սահմանաւոր մէկը եղած կ'ըլլայ) թէ անոնկ նիւթեր կան, ինչպէս են, չտփսիան, բնական, առեւտրական, բարոյական և այլն գիտութիւնները, որ բանաստեղծութե, նկարչութեան, երաժշտութեան, մէկ խօսքով՝ երեւակայութեան ծնունդ եւ զած գիտութիւններուն պէս նշանաւոր փոփոխութիւն կամ այլալուծութիւն չեն կրցիր կրել. ուստի, վաճառականութիւնն ու գաստիարակութիւն ալ ասոնց առաջիններուն կարգէն ըլլալով այս նիւթին վրայ բան գրել ու զօղները ՚ի հարկէ պարտաւորած են, միշտ իրարու զընցածը կրկնել տարբեր կերպով, տարբեր գործածութիւն և տարբեր տեսութեամբ. ասոր օրինակ են, այն ամեն գիրքերը որ զատ զատ ժամանակ զատ զատ երկիրներու և զատ զատ հեղինակներէ գրուած են. բայց և այնպէս ոչ միայն ամենուն նիւթը մէկ է, այլ և խիստ շատ անգամ զընցուածքներուն կերպը և կարգերին անգամ իրարու կը նմանին. թող այն անթիւ հատուածները որ իրարմէ կ'օրինակեն, ինչու որ այս կերպ նիւթի վրայ գրելու կուզեն, մինչեւ այն ժամանակը ուրիշ գրուածներէն շահեւոր կարօտ չըլլալու համար մարգարէ կամ գուշակ ըլլալու է. և այս բաղդին

երջանկուն ալ ամեն մարդ չի կրնար արժանի ըլլալ: Միայն սա կը զարմա նամ, թէ ինչպէս եղեր է, որ այս տեսակ գիրքեր մեր հետաքրքիր պարտքը իր կարգացած միջոցաւ գիրքերուն մէջ չէ հանդիպեր, ինչպէս որ Լրբոր աշխարհք բարեգուշակ լրագրին 18 թերթին 10 էջին 23 տողին մէջ կը ծանուցաներ:

Ե. Հետաքրքիր պարտքը իր մարգարէական հոգւոյն արթննալը Ստեփան 24 երորդ թիւը կարգալէն ետքը պարտաւոր կը կործէ. բայց ես ըսեմ իրեն, որ այս շնաշխարհիկ ոգին շատ առաջ իր քովարթեցած էր. ինչպէս որ Լրբոր աշխարհք լրագրին թիւ 10 էջ 7 տող 28 ին մէջ, իր խաղաղասէր բնուած ժամանակը ուրիշ անձի մը հետ կ'ընեւ ժամանակը « ոմանք ալ արդէս պարտք գիրքի կ'օրինակեն » ըսած բառերէն յայտնի կը տեսնուի: Ուստի պէտք է, որ այն ժամանակէն ՚ի վեր ինք խորին թմբրութեան մէջ ինկած ըլլայ, որ ասանկ իր ոգւոյն երբ արթննալը ըլլալու ժամանակը չէ կրցեր ճշգրտել:

Զ. Հետաքրքիր պարտքը իր այս յօդուածին մէջ, աչնուաբար « գուշակութիւն ալ ճամբայ ունի » ըսելով այս մասին ալ (ինչպէս որ թուաբանութեան) մեր տգիտութիւնը կամ գողնալ չի գիտնալիս երեսներն տարով քաղաքավարութեամբ մեզ յանդիմաներ է. այս մասին առաջի աստուծոյ և մարդկան իրմէն պարտաւոր խոստովանելով թողութիւն կը խնդրեմ իր ճարտարութեան. վասն զի, այս ձիւքը ամեն մարդ չի կրնար ունենալ, և թէ որ ինք ալ ունենցեր է, (ինչպէս որ կը կասկած ինք մէկ քանի օրինակներէ որ պիտի մէջ բերենք թէ որ հարկ ըլլայ) չեմ ալ խրատ տար, որ երկար ժամանակ ըրել պահէ:

Է. Վերջապէս, որովհետեւ հետաքրքիր պարտքը ինք ալ իր խորին իմաստութեամբ և արդարաւորութեամբ հասկցեր ու վկայեր էր, որ մեր գրածները թէ յօդուած ըլլան և թէ թարգմանուած կամ օրինակուած, միշտ ընդունելի են. ուստի մենք ալ այսպիսի անձի մը քաջաբերութեան յարգում երով չի պիտի գաղտնիք մեր հատուածները հրատարակելէն: Բայց այս պայմանով, որ ինչպէս ասիե առաջ կ'ընէ ինք, նոյնպէս ալ պիտի շարունակենք օրինակած հեղինակներու բուն անունը չի յայտնելով. ասիկայ կը թողուք որ իր Եւրոպայի բարեկամը ինչպէս որ խոստացեր է, գտնէ ու իրեն իմացնէ:

Ուստի մենք մինչեւ հիմայ ըրածնուս պէս մեր նիւթերուն յարմար եղած որ չտփսիք պիտի թարգմանենք կամ օրինակենք բայց ՚ի հետաքրքիր բարեկամութեան ոգիին, որ թէպէս կրնայ ու մանց աղէկ թուելու յարմարիլ, բայց մեզի չի յարմարիլ: Ինչու որ, երբոր կարգ մը մարդիկ հետաքրքիր ըլլալին իրենց փառքը մը համարելով կը պարծին, անանկներ ալ կան, որ այս կերպով վրայ հետեւեալ կարծիքը ունին:

« Հմուտ ու կարեւոր բաներու հետ զբաղեալ անձանց հետաքրքիրութիւնը չտփսիւր կ'ըլլայ: Իրենց գիտցածը կ'արհամարհեն, տակաւին չի գիտցած շատ բաներուն հետ ոչ անհարգազ ատելով իրենց աչքին ալ ոչ ոքուս ու ծիծաղելի կ'երեւան շատ բաներ, որ կարծաւոր մարդիկ որ բան չեն գիտեր ու ընելք բան ալ չունին, քրտնալստատի կը ջանան սորվելու: Եւստի հետաքրքիրութիւնը արդէն ժանի է խայտառակուելու: » (Վեռնից)

Եւստի ալ այս մարդուն կարծիքն էմ: Կարծեալ, եւրոպայի բարեկամիս մէկուն եղածը պատմեցի, ան ալ հետաքրքիրութեան վրայ ինծի սա հետեւեալ պատմութիւնը ըրաւ, որով

կուզեմ այս նամակս վերջացունել: Իստուայի իշխան Ֆրանչիսկոս Քառուաիօյի ժամանակնոյն քաղաքին մէջ ճգնաւոր մը կայ եղեր, առ հասարակ սուրբ մէկը համարուած, բայց իրօք բացարձակ կեղծաւոր մըն է եղեր: Եւստի անկեղծաւոր մըն է եղեր: Եւստի անկեղծաւորին խաղաղութեամբ թիւնները իմացուեր, նաեւ հասկցուեր է, որ շատ ալ անառակ մէկն է եղեր. ուստի բուն նուեր ու վերջիչեալ իշխանին առջեւ տարուեր է. ան ալ իսկոյն հրամայեր է իր ատենագրին, որ քայ այն մէկ անձին խոստովանութիւնը գրի առնէ: Իրմէն ուզեր են որ ճանչցած կանանցը անունները մէկիկ մէկիկ ըզուրցէ, ու ան ալ շատ անուններ տուեր է: Իայց որովհետեւ մեր պատենագրին շատ զուարճալի եղեր է այն անունները ըր լսելը, ուստի ստիպեր է ճգնաւորը նաեւ շատ ալ վախ աղաղակ ար բան մը չի պահէ՝ լման խոստովանի. « ուրեմն պատասխաններ է ճգնաւորը, քու կընծիք անունն ալ այդ կարգը գիրք »: Եւստի վրայ պատենագրին ձեռքէն գրելիք ինկեր է ու իշխանն ալ շատ ծիծաղեր է անոր վրայ: որ անանկ անվայել հետաքրքիրութիւն մը ընելով ուրիշներուն յանցանքը իմանալու համար այն նախատեսանքը արժանի եղեր էր:

Իսկ ես խոստանալով հրամանացող որ այսուհետեւ այս տեսակ մտգական յօդուածներու ու գործքերու բուն արժանէն աւելի յարգ չի տամ, կը հարցունեմ հրամանացող թէ արդեօք գուշակ տեսեր էք այն նարեկէն, որ աղալու թեան ժամանակին մեզի կարգալու կուտային, որուն սրտակերին տալ կը գրուած էր, զարմանի յարցը, զաշխարհն զարթի, զբնականութիւնը:

Եւստի աղաւթին յարեալ. կը մնայ հիմայ մեզի աղօթելու, որ աշակերտները (աճեմի) վարժուին ու գիւհահարները բժշկուին:

Այսու յուսով մնամ սիրոյդ Սիւն բարեկամ Օ. Բ.

ՔԱՂԱՔԱՂԱՔԱՆ ԵՆԵՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայիս 19 ին կայսերական հրովարտական հետեւեալ պաշտօնաբաշխութիւնները եղան:

Նախօրէն բանակին սպարապետ մեծապատիւ Վրայի փաշան միանգամայն Քիւրտիստանի կառավարիչ անուանեցաւ:

Քիւրտիստանի նախկին կառավարիչ մեծապատիւ Վեճիֆ փաշան Վեհիւրի կառավարիչ անուանեցաւ փոխանակ Մահմուտ փաշային:

Կարծեալ կայսերական հրամանաւ հետեւեալ անձիքը դրան գործակալ (գաբու բեասհետ) անուանեցան:

Ինսպանաց ներկայացուցիչ (թէշ րիֆաթի) Քեամիլ պէյը Ղիտակի ընդհանուր կառավարիչ մեծապատիւ Իզլէթ փաշային:

Իսուսթ Ղեմիլ էֆէնտին Պաշտատի ընդհանուր կառավարիչ մեծապատիւ Իշլիտ փաշային:

Պեսիմ էֆէնտին Վոմակոսի ընդհանուր կառավարիչ մեծապատիւ Եկեաս փաշային:

Իշլիտ էֆէնտին Պարսի ընդհանուր կառավարիչ մեծապատիւ Իսմայիլ փաշային:

Իսահմ էֆէնտին Սիւրի լի տեղակալ մեծապատիւ Իսմայիլ փաշային: Սպարապետութեան գուշակ կայսերական բանակին օրագրութիւնը գրող Ազմիլ էֆէնտին Բուսիլի բանակին համարակալ անուանեցաւ և միանգամ

մայն երկրորդ կարգի առաջին աստիճանի շքանշանը ընդունեց:

Թրքահայի կիրճերուն (տէրպէնտ) վերակացու Հիւսէյին փաշան Արաւ չի սեղակալ անուանեցաւ:

Գաստափառ Սեքախտը բարեհաճեցաւ առաջին կարգի թէմիսի պատուանշանը շնորհելու բարձրաստիճան մեծ եպարքոս Սիւ փաշային:

Կայսերական բարձրագոյն դրունէն հետեւեալ ծանուցագիրը խրկուեցաւ բարեկամ տէրութեանց դեսպաններուն ընդգատէ 9 (օգոստոս 12) թուականով:

« Սոյսոյի ընդհանուր կառավարին հրաման խրկուեցաւ, որ յիշեալ գաւառին մէջ բնակող օտար տէրութեանց հպատակներուն և անոնց կանանց կամ բարձրագոյն դրան հպատակ ուրիշ կանանց անուամբ ունեցած ստացուածք, ցուցակը պատրաստէ, որ պաշտօնութեան պատճառաւ անոնց երեսն կայսերական գանձուն համար ծագած ստացուածքներուն և ուրիշ անոնց դժուարութիւնները գործարկէ, օտար տէրութեանց հպատակ եղողները ճանչցուելով:

« Այս մասին պէտք եղած պատուէրներ իրբ կուած ըլլալով անոնց ընդհանուր կառավարին, կը խնդրենք ձեզից, Պ. փաշան, որ այս կարգադրութիւնը անմիջապէս իմացնելով ձեր տէրութեան կողմէն յիշեալ գաւառին մէջ նստող հեղափոխութեան պատերազմ, որ կայսերական հրամանը գործի դրուելու իրենց ալ ձեռնուած ըլլան անոնց իշխանութեանը: »

Կարծեալ զիգատէ 13 ին (օգոստոս 16) հետեւեալ ծանուցագիրը խրկուեցաւ յիշեալ գետնայիններուն:

« Զեր կառավարութեան հպատակներէն Քաղկիս (Շէյպիլ) և շքանկա կողմերը բնակող մարդիկ զի չենք արուստական հրատարակութիւններ կ'ընեն ու անոնց մտիկ ընելու տեղոյն կառավարութիւնը, որ այս բանը արգիլէր էր հասկընելով, որ հասարակաց այսպիսի թեան փաստաւոր կրնար ըլլալ:

« Իսուստի մէջ Սիւն օրինաւոր այս արուստական հարկէն (Ֆիշիք) մէկը Քաղկիս կողմէն մէկ եղած կայսերական ծախսին զպողոն յարկին վրայ ինկաւ: Եւ որովհետեւ այս կերպ գուարձութիւնները ցուտ թիւ հիւշարածնուս պատճառ կ'ըլլան, որով հասարակաց բարեկարգութիւնն ու սպասարկութիւնը կ'ըլլայ զովի, անշուշտ գուշակ, Պ. փաշան, կը համոզուի, որ այս կերպ գործերը չեն կրնար ասիկց եղան ալ ներքի ըլլալ, և հետեւաբար կը հաճիք ձեր կառավարութեան հպատակներուն իմացնելու, որ կայսերական կառավարութիւնն այս բանը արգիլու է: »

« Եւստի անոնց մը ՚ի վեր վաճառականները արտուել կ'ընեն, որ տեղւոյն վաճառականութե ժողովին (թիւ ճարէթ) մէջ գործերը շուտով չի տեսնուելով իրենց վնաս կ'ըլլայ: Այս անգամ կոտորածներու պօստը գաղղիական յարմար լրագրին մէջ կը կարգանք, որ առեւտրական գործը պաշտօնեայ մեծապատիւ Իզլէթ փաշան այս տրուտուններուն իրաւացի ըլլալու հասկընալով, ուղեց որ այս բանին ճար մը ընէ և գործերը այսուհետեւ շուտով տեսնուին: Այս մտքով անցեալ շաբթու տեղւոյն գետնային տարածք մասնէն և գլխաւոր վաճառականները ժողովելով բազմ ու համոզել խօսքերով անոնց գործակցութիւնը ինքզինքն, ու խոստացաւ որ ինքը ամեն կերպով պիտի ջանայ, որ գործերը կամ գատիքը վաճառականութեան ատեալնին մէջ չի զիջուին: »

Այս նպատակին գիւրաւ հասնելու համար իմացուց անոնց, որ այսուհետեւ ատեանը շաբթու երկու անգամ պիտի ժողովի երեքշաբթի և շաբթ օրերը:

Այսուստի, որ այսուհետեւ վաճառականներն ալ իրենց կողմէն կը համաձայնին մեծապատիւ Իզլէթ փաշային բարի գիտաւորութեանցը: Եւ իրենցմէ մէկը թէ որ ատեանը կանչուելու ըլլայ իրենց գատաւոր կամ գատախաղ, զանցառութիւն չեն ընել երթալու, որով գատախաղներուն ետ մնալուն պատճառ չեն ըլլար, ինչպէս որ շատ անգամ կը պատահէր:

Այսուստի, որ այսուհետեւ վաճառականներն ալ իրենց կողմէն կը համաձայնին մեծապատիւ Իզլէթ փաշային բարի գիտաւորութեանցը: Եւ իրենցմէ մէկը թէ որ ատեանը կանչուելու ըլլայ իրենց գատաւոր կամ գատախաղ, զանցառութիւն չեն ընել երթալու, որով գատախաղներուն ետ մնալուն պատճառ չեն ըլլար, ինչպէս որ շատ անգամ կը պատահէր:

Այսուստի, որ այսուհետեւ վաճառականներն ալ իրենց կողմէն կը համաձայնին մեծապատիւ Իզլէթ փաշային բարի գիտաւորութեանցը: Եւ իրենցմէ մէկը թէ որ ատեանը կանչուելու ըլլայ իրենց գատաւոր կամ գատախաղ, զանցառութիւն չեն ընել երթալու, որով գատախաղներուն ետ մնալուն պատճառ չեն ըլլար, ինչպէս որ շատ անգամ կը պատահէր:

Այսուստի, որ այսուհետեւ վաճառականներն ալ իրենց կողմէն կը համաձայնին մեծապատիւ Իզլէթ փաշային բարի գիտաւորութեանցը: Եւ իրենցմէ մէկը թէ որ ատեանը կանչուելու ըլլայ իրենց գատաւոր կամ գատախաղ, զանցառութիւն չեն ընել երթալու, որով գատախաղներուն ետ մնալուն պատճառ չեն ըլլար, ինչպէս որ շատ անգամ կը պատահէր:

Այսուստի, որ այսուհետեւ վաճառականներն ալ իրենց կողմէն կը համաձայնին մեծապատիւ Իզլէթ փաշային բարի գիտաւորութեանցը: Եւ իրենցմէ մէկը թէ որ ատեանը կանչուելու ըլլայ իրենց գատաւոր կամ գատախաղ, զանցառութիւն չեն ընել երթալու, որով գատախաղներուն ետ մնալուն պատճառ չեն ըլլար, ինչպէս որ շատ անգամ կը պատահէր:

Այսուստի, որ այսուհետեւ վաճառականներն ալ իրենց կողմէն կը համաձայնին մեծապատիւ Իզլէթ փաշային բարի գիտաւորութեանցը: Եւ իրենցմէ մէկը թէ որ ատեանը կանչուելու ըլլայ իրենց գատաւոր կամ գատախաղ, զանցառութիւն չեն ընել երթալու, որով գատախաղներուն ետ մնալուն պատճառ չեն ըլլար, ինչպէս որ շատ անգամ կը պատահէր:

ԱՐՏԱՐԻՆ ԷՈՒՐԵՐ

ԳԱՐՆԱ: Օգոստոս 15 ին հանգիստներն ետևել խոր հանգարտութի մը տիրած է այս տեղում թեան ամեն երկիրներուն մէջ: Պէճիքայի, Լոս-Բանոսի լրագիրը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Գաղղիոյ այս օրերս ունեցած վիճակը: «Պաշտօնները, օտար տեղում թեյ գետնաները, բարձր քահանա և դատաստանական պաշտօնաւորները, վերջապէս ամեն մարդ Փարիզէն դուրս կ'ելլեն, ոմանք գաւառական ժողովներուն ներկայ գտնուելու համար, ոմանք ալ գեղերը կամ Լաբուայի ուրիշ երկիրները պտուղներու համար: Օտարակցար, օրէնսդրական ժողովը և անբուժեան խորհրդայ ատենանք պարագութեան մէջ են: Պաշտօններէն միայն երկուքը մնացած են Փարիզի մէջ: Կաթագահ իշխանը ու թափառութեան ետեւ Սեն Քլոուի ժամատաններուն մէջ կը հանգիստ մը գտնուի: Երբ քանիտու է բարձրակարգութեանը:»

Փոփոխութիւնները լրագիր կը ծանուցանէ, որ Գաղղիոյ, Սպանիոյ և Բորգոնիոյ կառավարութիւնները մէջերին դաշտագրութեան մը ընելով վրայ են, որ երեք տեղութեանց մայրաքաղաքները մէկ մէկու հետ կապելու երկխոսութիւն մը չեն, և ասոր համար միայն ունեն ընկերութիւններ հաստատուել, որ այս մեծ ձեռնարկը իրենց հարկաւոր եղած դուրսները պատրաստուին:

Երբէն Գաղղիոյ և Սպանիոյ տեղութիւնները այս երկխոսութեան մէկ մասը չեն լրացուցած են:

Օգոստոս 15 ին օրը Փարիզի բարձրակարգ պալատին մէջ 14 ամուսնութիւն պիտի կատարուէր, որոց ան մէկուն 3000 ֆրանք օժիտ պիտի ստուէր կառավարութեան և բարձրին կողմէն:

Այս քաղաքը քաղաքի մէջ հարաւարտուեցաւ, և թ օրուան մէջ 12,797 հոգի ամուսնութեան աղբրագիր ստուէր կառավարութեան:

Երբեք ամուսնութեան ետեւը մը բնաւ տեսնուած չէր Փարիզի մէջ: Սերիւիզայ 12,797 հոգին 2,280 և 30 տարին անցած ամուսնին (արագ) են այր և կին 9,792 և 20 են 30 տարեան: 503 և անուսն ամուսնութեան տարին (այր և կին): 6 և երկրորդ ամուսնութեան տարին: 2 և չորրորդ ամուսնութեան տարին:

Պ. Թիէն և ուրիշ բանի մը երեւելու մարդոց արտօն դառնալուն վրայ զհետեւեալ տեղեկութիւնը կը գրեն Փարիզէն աւտօրիական Լոյս լրագրին:

Պ. Թիէն հանգստութեան դիւրութիւններուն սովորած ըլլալով, արտօն մէջ վարած թափառական կեանքը շատ ծանր կուգար իրեն:

Իր բարեկամներուն գրած բոլոր նամակներուն մէջ խոր արտօնութեան մը և իր հայրենիքը դառնալու մեծ փափակ մը կը տեսնուէր: Կիսա տեսնալով Պ. Թիէն և ուրիշ երեւելի և զօրաւոր մարդիկ Կաթագահ իշխանին աղջկային որ զանիկս ետ դարձնէ:

Կաթագահը հաճեցաւ այս խնդիրը կատարել, այն սայանաւ, որ Պ. Թիէն խօսք մայ իր պատուայն վրայ, որ հիմնական կառավարութեան գէժ դարանակարութիւն չընէ: Ըստ վրայ Պ. Թիէնի կինն ու զքանից և ան Էրուեաիա գնացին, ու զանիկս ստիպեցին, որ խօսք մայ ան ալ սուսաւ:

Բայց Կաթագահ իշխանը չուզելով կարծեցնել թէ երեւելի մարդոց խնդրով: Պ. Թիէնի պատուութիւն կը շարունակէ սկիզբն դրաւ, որ հին ազգային ժողովարարական արձանները, ինչ

պէս նաև Պ. Թիէն, անխոր կրնան Կաղղիա մտնալ: Թէ որ հանգարտ կենար, խօսք տան: Ընկառնիկ, Լաբուայի, Պրոտոյ զօրապետները և Էառազնապետները բանակին վերաբերեալ մարդիկ ըլլալով, չեն կրնար Կաղղիոյ տեղ կոխել մինչև որ յունկարի 14 ին սահմանադրութեւր երդում չընեն:

Ըստ արեւելեան արտօնութեան ընտանեացն ու բարեկամացը ձեռքի տակէ ազգարարութիւն եղաւ կառավարութեան այս բարի գիտաւորութեանը համար, որպէս զի իրենց ազգական կամ բարեկամ արտօնները շորդորեն վերայիշալ խոստովանելը ընելու: Սինչեւ հիմա 14 հոգի հաճեցան ինչպէս նաև Պ. Թիէն այս խոստովանքը ընելու:

Փարիզի մէջ այս միջոցին պտուղները գրամներուն վրայ հետեւեալ վիճակագրութիւնը կը կարգուէր:

Գաղղիոյ դրամատեղանին մէջ ամեն օր կը գտնուէր դրամայ պարիներուն մէջ քանի մը կեղծ գրամ կը գտնուէր:

Ըստ շատ Կաթոլիկ կայսեր պատկերն են: Կրամանեւները ժամանակէ մը ի վեր գրամներուն մէջ արձանը կը պարպէին և սեղը կապար կը լեցնէին: Հիմա ուրիշ ձեւեր մը գտնուէր: Կրամանեւներուն մեծագույն մասը, կապար, յուսարք (բասարք թաշ) և քիչ մը արձան իրար խառնելով տեսալ մը բարձրութի հնարք են, որ արձանէն ամենեւին տարբերութիւն չունին:

Սինչեւ զատ դրամայ պատկերն ու գիծերը այնչափ կատարեալ նմանողութեամբ չենուած են, որ ամենէն վարպետ աչք մը չի կրնար անոնց չինուրջալը հասկնալ: Այս գրամները, որ սովորաբար 5 ֆրանքնց են, 18-22 կրամ կը կշռեն և ասանկով իրենց ծանրութիւնն ալ օրինաւոր գրամայ կը մտնենայ: որոց ծանրութիւնը 25 կրամ է:

Կրամատեղանը եկած ասանկ կեղծ գրամներուն գուժարը միջին հաշուով ամիսը 200-250 ի կը հասցնեն: Սինչեւ կը մահաբերին, որ գուրը առուտուրի մէջ կրկնապատիկ և աւելի կը շարժարեւր այն գրամներն, որ վաճառականաց մեծ փնտնէ:

ԱՆԳԱՐԱՆ: Ընտրայի Սթեֆանոս լրագրին խօսքին նայելով, Սինչեւի և Սինչեւի կառավարութիւններուն մէջ ձեռնարկութեան պատճառաւ ծագած գրամութիւնը վերջացրէ:

Սինչեւի պատկերն ու անգղիացիները անխոր իրաւունք պիտի ունենան Սինչեւի ամեն ծովերուն մէջ ձկնորսութիւն ընելու ցամաքէն 3000 մղոն հեռու:

Այս որոշմամբ անգղիացիները ներսի և դուրսի ծովերուն մէջ որպէս ընտրութեան զեւեղ հրաժարեւր են, որով յայտնի կ'երեւի, թէ ամերիկացիք դատը վատուցել են:

Տիւրքիան (Իւրանս) կը գրեն, թէ ազգայնաց օրէնքին գործաւորներուն առած տեղեկութիւններուն նայելով գեոմաթիմարի բերքը կարծուածին չափ գէշ չէ: Բանի մը գաւառներու մէջ փնտր շատիկ է, բայց միւսներուն մէջ իրար մասնակալ է: Սինչեւի ձեռք հաշիւներով առայժմ ողջ մնացած գեոմաթիմարը մինչեւ եկող ամառ ընդհանուր պղտաման բաւական է: Ընտրեաց հաւնքներն ալ այնչափ գէշ վիճակի մէջ չեն: սաստիկ անձրեւներուն ու փոթորիկներուն պատճառաւ հասարակութեան կրամ վախը չեն արգարացներ: Այս պատճառաւ Սինչեւի մէջ ցարենի բարձրը (իւր 8 քիւէ*) երկու շինիկ բարձրանալուն լուրը մեր վաճառներուն վրայ ազդեցութիւն չըրաւ: Եւ

գիտացորները, որ առջի բերանը գետնակնձորի հիւանդութեան պատճառաւ շատ փնտուեցաւ և մեծ առուտուրի նիւթ եղած էր, երեկ վաճառին մէջ ծանր բշուեցաւ և գնոյն վրայ փոփոխութիւն մը չեղաւ:

ԱՄՍՏՐԻԱ: Գորիէտի Օւրիշի լրագիրը Սինչեւի գրուած նամակէ մը անկելով կը ծանուցանէ, որ գանձուց և արտօնին գործոց պաշտօնները խորհրդակցութեամբ հրապարակ հանեցին, որ Էառիոյ երկիրներուն մէջ բնակող Օսմանեան հպատակները եւ կամուրջ տուրք տուէր արձատ ըլլան:

Այս արտօնութիւնը կ'ընէ, պէտք էր որ անոնց տրուէր, կէս մը երկու տեղութեանց մէջ հաստատուած դաշտագրութիւններուն համար, կէս մը բարձրակարգ պատճառներով և մէկ մ'ալ որ հաճախանի մէջ բնակող աւտօրիացիները ամեն տուրքերէ ազատ են:

Սինչեւիները կայսերական հրապարակաւ որոշուեցաւ, որ արձան գրամին բարձրութիւնը (պղնձին հետ) հարիւրին տասը ըլլայ և հին գրամները նորէն թափուին, բայց ի Սարիսմ թէրէզա թաղու հայն գրամներն, որոնք արեւելքի վաճառականութեան մէջ կը գործածուէին: Սինչեւի բնակողները թեան համեմատութիւնը Գերմանիոյ հարաւային տեղութիւններէն շատերը եւս և Էրուեաիա, Սարսեւիա, Սոմեաիա և Սարմայի դրամութիւնները ու օրագրական կառավարութիւնն օրինաւոր համարելով ընդունեցին: Ըստ լրագրութեան հին գրամները առիթ կուտար օտար տեղութեանց, որ աւտօրիական գրամները կը հարեցնէին և բարձրութեան համեմատութիւնը հարիւրին տասնի լեցնելով եւեցած արձանը կը շահէին:

Իսնձուց պաշտօնեան մօտ օրերս հրապարակ մըն ալ հանելով, այս գործը բարձրակարգ կարգի կը դնէ: Սինչեւ հիմա Սարիսմ գանձան արձանի գրամներուն կշիւքը մէկ մէկէ կը տարբերէր: Այսուհետեւ այս տարբերութիւնները պիտի վերան և ամենուն կշիւքը մէկ պիտի ըլլայ:

Սինչեւիները թիւրաւ քաղաքէն կը գրեն, որ Սինչեւի լրագրի մէկ կողմը, որ հիմա ի վեր ձեռքը ևս կը կենտրոն, այս օրերս յանկարծ փոխուէ: ու քաղաքէն (պաղատի) սկսած (պաղատուր) և ամերիկայի (ձեպելեգուս) քարերու հանքեր եւ ընկան երկր է: որոց հին գտնուելը մինչեւ հիմա մարդ չէր կատարած:

ՀԵՆՈՒԵՏՆԱ: Ղեկնալ այն ժողովարար գիրը կը գրեն, թէ յիշեալ տեղայն ձեռնարանին մէջ փոխադրուած գաղղիացի պարտաւճարները ըլլալով: Ընտրեալի այն կառավարութիւնը այս օրուան նախ Պ. Սինչեւ հաշիւներ գործող յիշի առաջարկէր է, ետք Պ. Սինչեւի և վերջապէս Պ. Սինչեւի որոց երեքն ալ յիսուսեանց անհաշիւ և ահաւոր թշնամիներն են:

ՌՈՒՍՍՍՏԻ: Վարչաւիցէն օգոստոս 11 ին կը ծանուցանեն Փրանքօրի լրագրին, որ Քոնստանտնուպոլիս տեղեւտակարարու վրայ է: Ընտրեալ 570 հոգի բանուէր են այս հիւանդութեան, 185 մեռեր են: 1179 հոգի ալ գետ կը ծայրեն եղեր:

Սինչեւ 13 ին Կարտուալ քաղաքին մէջ նորանշան օրերեւոյթ մը տեսնուէր է: Կրկուսան ժամը 10 ին տեսնելով արեւուն երկու քովը ուրիշ երկու արեւներ ծագեր են, նայ ձեռքը, նայ պայծառութիւնը և նայ գրչի ունեւնալով: Բայց անկէ քիչ մը պզգտիկ:

Այս երկու պայտիկ արեւները կը նստել շառաւիղներ ունին եղեր, բայց հաղիւ կը տեսնուին, և իրենց ու բուն արեւին մէջ տեղը մէկ ձեռք մակ թափանցիկ բան մը կը տատանեկեր: Այս երեք արեւներուն լոյսը սովորական արեւին լոյսէն երեք անգամ աւելի պայծառ է եղեր, որով ամենուն ուշաբուրութիւնը արթնցեր է այս օրերեւոյթը գիտելու: Ժամ ու կէտի չափ տեւելէն ետեւ, երկու նոր արեւները յանկարծ կասկարկից կարեր են և քիչ մը ետք մարեր աներեւոյթ եղեր են:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ: Օգոստոս 5 ին Թաւաղաւորական հրապարակաւ Սարսեւ տանէն ու Կարտուալի Զուստան գաղղի նաւերուն հասարակի դուրսը թիւնը ու թիւն հինգ օրի ըլլաւ:

Այս կարգադրութիւնը պաշտօնական կերպով ծանուցուեցաւ Ս. Իբան կողմէն Սինչեւ նստող գետնանին:

Սանտալիէ մը ի վեր Էրուեաիա կան տեղութեան անհամեմատ արձարիոց յոյն աւաղակները յիշեալ տեղութեան և մանաւանդ Օսմանեան իշխանութեան անգուլ հալածանքներն իրար ներք մտնելով, 80 ի չափ այս օրերս անձնատուր եղեր են կայսերական իշխանութեանց:

Սինչեւի Քոնստանտնուպոլիս մանայնք: որ տեղութեան գանձը անյաջող վիճակի մէջ է. երեք ամիսէ ի վեր քաղաքական պաշտօնատարներ ամասնան անուծ չեն: Սինչեւ այս չի վճարուած ամանակներէն մէկ միլիոն ու կէս գրամակն: բայց կայ: Սինչեւ զի հիւանդութիւնն ալ տեղութեան եկամտիցը մեծ փնտն անուս:

Սինչեւի Վատրան քաղաքը 15 կամ 16 միլիոն տեղ հաղիւ միլիոն մը տուրք պիտի կարենայ վճարել:

ԱՄԵՐԻԿԱ: Քաղաքի մէջ կը նստող նուազագիւր կը շարունակի: Մարիզիլի քաղաքին վերջին վիճակագրութեանը նայելով: 4500 բնակիչներուն միայն 243 ը կին են եղեր: Այս քաղաքը 4 եկեղեցի ունի, որոց մէկը երկրականաց, երկուքը Բեթլեհեմ ընտան բարձրականաց, մէկը ալ հոռուականաց է:

Յիշեալ քաղաքին Կաթոլիկ լրագրի կը գրեն, թէ Վանամայէն եկած շագանակները խուճը խուճը կանայք կը բերեն, որոնց ամանք իրենց երկիր գտնելու կուգան, ոմանք ալ նոր փնտրուեցաւ:

Այս օրերս Սորիս ընտան աղանդաւորները Քաղաքի մանցիլ սկսեր են Սինչեւի Կաթագահ երկիրներէն: Ընտրեալ քանի մը կարաւան Քարտուալ հովիտը հասեր են իրենց առաջնորդ Պրիսմա Էրուեաիա, որ Սինչեւի Կոնստանտնուպոլիս մարդը Սինչեւի կը կոչուի: Այս մարդը Սինչեւի Կաթագահ կառավարութեան պաշտօնատարներէն հետ մէջ բացած ըլլալով, իր մայրաքաղաքը թուրքեր ու վերջին սորիս (իւր աղանդակիցները) հետ ապահով բընակարան մը գտնելու եղեր է:

Սորիսականութեան աղանդը 1830 ին սկսած է: Ընտրուէ Կիւ Երբեք գաւառէն Ղ. Սինչեւ անուն մէկը: Այս խաբէբան հաւատացուցեր է իր պարզամիտ աղանդակիցներուն, որ ինքը սկիիէ անօթ մը գտեր է, որուն վրայ անձնօթ տառերով արձանագրութիւններ կան եղեր: և ինքը գերբնական զօրութեամբ ան արձանագրութիւնները կը կարգայ եղեր սկիի աղանդ մը ըլլին անցունելով: և ասանկով Սորիսականութեան Սորիս գիրք երեւան հաներ է: Իր վարդապետութիւններէն մեղի ծանօթ եղածը բարձրանալով:

Սինչեւ լրագրի միջոցով 8 հոգի մեռեր են:

Սինչեւ քաղաքը:

կրնալ թիւնն է . միայն բարձրերը կամ այս ազանդոյն վարդապետները 20-30 կին ունին ամեն մէկը : Ամերիկայի կառավարութեան տուած պաշտօնական տեղեկութիւններուն մէկուն մէջ կը տեսնուի , որ գլխաւոր վարդապետ մը իր բազմաթիւ կանանց մէջ մայր մը իր երկու աղջիկներով իրեն կին ըրած է :

Սորմոնները առջի բերանը (Յիօյի մէջ կը բնակէին : Տեղւոյն բնակիչներէն հալածուելով՝ Սիչիկան քաղաքէն ցան , ետքը Սիսուրի , վերջապէս Աօլօ : Բայց շատ չանցաւ , տեղւոյն բնակիչները ոտք ելան :

Վերիկայի կառավարութիւնը ասոնց բարուց ապահանջութեանը վրայ ծանր գանդատներ լսելով , պարտաւորեցաւ բարեկարգութեան միջոցներ բանեցնելու ասոնց դէմ : Բայց Պրեհամ Լուսնի , որ Սիւթի մեռնելէն ի վեր մորմոններուն աղանդապետն է իջկանն է , կառավարութեան բանեցուցած միջոցներուն դէմ կենալ ու զերով պարտաւորեց է իր բոլոր ժողովուրդու վը , որ 25,000 հոգիի չափ կ'ենլէ , գաղթական երթարու :

Վերմանիայի , Վիզիլիայի և Իտալիայի լրագիրները կը ծանուցանեն , որ մորմոնականութեան քարոզիչները Լուրուալ ալ մտած են : Համարուի մէջ շաբաթագիր մը կը հրատարակեն և Նորվեկիայի մէջ ալ բաւական յառաջադիմութիւն ունին եղեր :

ՀՆԻԿԱՍՏԱՆ : Պրանքֆորտի լրագիրը Հնդկաստանի անգղիական լրագիրներուն մէկէն առնելով , հետեւեալ հետաքրքրական պատմութիւնը կ'ընէ :

Կալիֆորնիայի բնակիչներէն Ուիլիամ Պրենս անգղիացի բժիշկը նշանաւոր գիւտ մը ըրաւ : Կը պատմեն , թէ Պրենս գեղտու կը գտնէր , ուր մեր երկիրներուն մէջ չի տեսնուած բոյսեր ժողովուրդ գացեր է , երեք ամիս խուզարկութենէ ետեւ , որին մէկը Սիլիքոն անուն բոյս մը գտաւ , որ ապառաժի խոռոչներու մէջ շատ կը գտնուէր , և քիչ մը աւելուի (աշխուժօթու) կը նմանէր :

Երբոր տուն դարձաւ , այն բոյսին յատկութիւնն հասկնալու համար երկաթէ կտտայի մը մէջ խաշել տուաւ ու ետքը երեք շուններու կերցուց :

Հաջիւ թէ շուններն այս խտոր կերեր էին , սկսան մէկ ձայնիւ ունալ ու թաւըսկիլ , որպէս թէ ջրային ցնցում մը վրանին եկեր էր . ետքը քնացան : Բժիշկը կործելով , որ շուները թունաւորուելով մեռան , իւր գործարանէն դուրս ելած ասներ հրամայեց ծառաներուն , որ այն շուները պարտէզին մէջ թաղին :

Հետեւեալ առտուն ծառաներն այս հրամանը կատարելու երթարով , տեսան որ շուներուն երեքն ալ ողջ առողջ կեցեր են , ու թէրնուն ու բերններուն թել թել տեսակ մը շղիք գուրս կուտային , որն որ բոլորովն խողակի վրայէն քաշուած մետաքսայ թելերուն կը նմանէր : Օտաւաներէն մէկը մտար այս շղիքին գոյցնելով՝ 45 անգղիական ոտնաչափ երկայնութեամբ թել մը իրեն քաշեց :

Այն միջոցին բժիշկը վրայ գալով , ու եղածը տեսնելով գործողութիւնը շարունակեց այն երեք շուներուն վրայ և երկու քիլոկրամի մօտ (հօլայ ու կէսի չափ) փայլուն , միաձեւ , գեղեցիկ մետաքս մը ստացաւ , որուն թելերը առանց ուժով մը քոշելու չէին բրդեր :

Ուիլիամ Պրենս այս գիւտին վրայ ուրախացած՝ ամիս մը ետքը իւր երկու ծառաներուն վրայ ալ փորձեց ու գարձաւ յաջողեցաւ : Այն ժամանակը ելաւ Կալիֆորնիայի մէջ հետեւեալ ծանուցումը հրատարակեց .

« Բարաքին մէջ և քաղաքէն դուրս գտնուող բարիաներուն * յայտնի ըլլալ , որ բրիտանական կառավարութեան հպատակ Ուիլիամ Պրենս բժիշկը իրենց մէ երկու հարիւր հոգի վարձել կ'ուզէ բոլոր տարուան համար , վարձքերնին պիտի ըլլայ որը մէկ լիպրէ բրինձ և չորս չորս * * * »

Այս ծանուցման հետեւեալ որը կալիֆորնիայի և անոր շրջաններէն հինգ վեց հազար բարիա՝ բժշկին ստանալու լեցուեցան :

Ուիլիամ Պրենս անոնց մէջէն 200 հոգի ընտրեց խիտ կորովներէն , չորս կողմը գոց փայտաշէն յարկերու մէջ դրաւ , հարիւրական հոգի երկու կարգ բաժնեց , մէկը արժարարք միւսն ալ ճարար անուամբ : Այս երկու կարգերը հընդիկ տասնապետներու իշխանութեան տակ էին և ամենուն մէկէն կը հրամայէր անգղիացի հարիւրապետ մը : Արուն ձեռքն էր բոլոր ելից և մտից հաշուէտու մարը :

Արտադրարարները ուժը որ Վան Գէսի եղերը խուզարկութիւն ընելով 800 լիպրէ ռիբիոն ժողովցին ու երկու ամիսի մէջ մէկ տարուան պաշար հաւաքելով կալիֆորնիա դարձան :

Սիլիքոն արմատը բարիաներուն բաժնել պէտք ըլլալով , մէջերնուն ու մանք քիչ մը դժուարութիւն ցուցցին բայց բժիշկը զանոնք հանդարտեցուց առտու իրիկուն մէկ մէկ գաւաթ ցլբի տալով :

Գտնարութիւնը շղիք դուրս հանելու ձամբուն վրայ էր : Բժիշկն ասոր ալ ձարը գտաւ : Երկու հոգի գիմացէ գիմաց կեցուց , որոնք ցուցամատերին մէկ մէկու բերնին դուրսնելու ետեւ ետ ետ կ'երթային ջրաւանգործներու նման : Երբոր 40-45 ոտք մէկ մէկէ հեռանային , մետաքսնին կը փաթթէին ու նորէն գործողութիւնը կը շարունակէին մինչեւ որ շղիքնին բոլորովն հասներ :

Առաջին որը այս երկու հարիւր բարիաները դեռ անփորձ ըլլալով՝ միայն 150 լիպրէ մետաքս հանեցին , երկրորդ որը 250 , երրորդ և հետեւեալ որերը 350 - 400 : Ասանկով բժիշկն որը 10-14000 զուռուռ վաճառիլ սկսաւ :

Այս շահը միայն երկու հարիւր հոգիի վրայ հաշուելով , մեծ բան մը չէ , երբոր մտածեցեր , որ ռիբիոնի մետաքսը խողակի մետաքսին պէս հիւանդութիւններու , ամուսնութիւններու , երիւնրու և ուրիշ վնասակար պարագաներու ենթակայ չէ , որոնք դէշ յատկութիւն մը կուտան մետաքսին և զանի կը նուազեցնեն :

Ուրիշը , փաթթելու և ներկելու համար ալ Պրենս Վազիլիայ մէջ տարական եղած կերպերը բանեցուց և մեծ յաջողութեամբ կատարեց :

Սիլիքոնի մետաքսը իւր փայլունութեամբն ու զիմացկունութեամբը հարթ կերպաներ գործելու համար ամենէն գերազանցը պիտի ըլլայ :

Պրենս Հնդկաստանի կառավարութեան արտօնութիւն ստանալով մեծ գործարան մը շինել կուտայ այս միջոցին , որ 2000 ի չափ գործաւոր պիտի պարունակէ : Եւ որովհետեւ գործաւորներէն ոմանք վերադառնալ գործողութիւններուն մէջ խարսխալութիւն բանեցուցեր էին , ասկէց ետքը ստանիկ հակողութիւն պիտի ըլլայ : Գանդէսի եղերը արմատ փնտռելու գտնուցներն այս անգամ 500 հոգի են : Կալիֆորնիայի բուսաբանական պարտէզին մէջ ռիբիոնի մշակութեան փորձեր պիտի ըլլայ . թէ որ յաջողի , ան ժամանակը Լուրուայի մէջ ալ պիտի ընեն այն փորձերը :

* Հնդկացի մէջ անարգ համարուած կարգ մը մարտիկ : Քորիս կ'ըսուին այն մարտիկները , որ հնդկները պղծած սասիկ տեղ կը գործածեն :

Արեւելքի մէջ ասկէ առաջ ալ բուսական մետաքս մը գտնուեր էր , որ Վորեաստանի Վիլիամ ըսուած բոյսին հոնտերուն վրայ գտնուած աղուամազն (այվա թիւլիւ) էր : Բայց այս աղուամազով շինուած կերպանները ուժեղ գիմացկունութիւն չունէին . 60 աստիճան տաքութեամբ արեւուն շառաւիղներէն դիւրաւ կը կորէին :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Օգոստոսիա ինքնակալ ընկերութեամբ բարձրագոյնով մեծ եպարքոս Ալի փաշային և ուրիշ բարձրաստիճանի պաշտօնակալացի կիրակի որը կայսերական նաւարանը դնայ , ու մէկ պուր մը և քորվէթ մը ծովը իջեցնելու տեսարանին ներկայ գտնուեցաւ :

— Պրուսացի կիրակի իրիկունները երկրի թղթագրերը մինչեւ այսօր չի գալուն հասարակութիւնը երկիրը մէջ էր : Այս առտու յատուկ սուրհանդակով մը խնայեց ցաւօք սրտի , որ Պրուսացի մօտ ձամբուն վրայ երկու սուրհանդակի և երկու ձիւղար (սիրիւ ձիւ) աւաղակներու ձեռք ինկեր ու սպաննուեր են , բայց կողպատուած դրու մոյ վրայ դեռ ըլլալով :

— Երիտաստէն հետեւեալ լուրերը կը գրեն Օմիւսիայ Վիքտուր լրագիրն : « Բարձրագոյն դրան և Լիլիպոսի կուսակալութեան մէջ եղած կարգադրութեանց հրովարտելու անհամբերութեամբ սպասուելէն ետեւ վերջապէս հասաւ , և այս ուշանալուն պատճառաւ հասարակութեան մէջ պարտած սուտ ու փուճ խօսքերը վերջացան : Այժմ պէշը օգոստոս 17 ին (Եղեքսանդրիա ելելով , արժանաւոր պատուով ընդունուեցաւ : Երկու օր Բազ — Է — Թիւի պալատը կենայէն ետեւ 19 ին Գասիլիք վեց և գոհ ըլլալու կերպով մեծարանք գտաւ : Այժմ պէշը վե հարիւր Սուլթանին պատկերը և ծանրագիրն թուր մը պիտի սոյ բարձրագոյնի Լիլիպոսի փաշային , ի նշան գահակալութեան օգոստոսիա ինքնակալին : Ամեն մարդ կ'ուրախանայ՝ Բարձրագոյն դրան և Լիլիպոսի կուսակալութեան մէջ այս բարեյարմար ներդաշնակութիւնը տեսնելով , և աղօթք կ'ընեն , որ յաւիտեան շաւրուի :

— Երկրորդ լուրը շինութիւնը մեծ փութով կը յառաջանայ : Երկու տարի Վեքսանդրիայէն Վեքսանդրիա մէկ կամ մէկ ու կէս ժամու ձամբուց պիտի ըլլայ , և կը յուսացուի , որ երկաթուղւոյն այս մասը մինչեւ յառաջիկայ գալուն կը լինայ և երթեւեկութիւնը կ'սկսի :

— Երկու շաբաթ հիւսիսային շղիք բանի մը օր խիտ սաստիկ փշուելով , Վոսթրի մէջ երթեւեկութիւն ընող շաբաթուց շաբաթուն մեծ վեճան հասուց : Այնտեղ ակեղ փնտա կը բողբաղեցան Քոստիկ շաբաթուն եղաւ , որ իր երթեւեկութեան գաղափարները թարգմանաբար արտօնեցաւ : Այն պէս Սիւսանի գաղափարն ըզլթատար շաբաթու օսմանեան թոյլ ֆրգաթոնին զարնուելով , իր եղերքնիւր փնտսեցան . բայց սեւ ծովը մէջ եղած փնտսները շատ են , ուր սաստիկ փութորիկ ըլլալով , Տրապիզոնի շաբաթու օր մը ետ մնալու պարտաւորեցաւ :

— Երկու երեքշաբթի ընդհանակի մը յայտնի մը հետ կ'ուր ընելով , յայնը զանիկա դանակով զարկաւ շարժար վիրաւորեց : Երեւանգործը կը փրկուրուի :

— Ուրբաթ Կիւլեր Պէյօղլուի մէջ տեսուութեան զինուորները երկու զինեալ խորուած բռնեցին , ու տեսուութեան բանար տարին :

— Էմէնի ընդհանուր կառավար

Երկ Սուստաֆա փաշան յուլիս 2 ին մեռեր է :

— Երեկվին մօտերը գտնուած ածխահանքէն մինչեւ հիմա օրը 1260 կենդինար (գանթար) ածուխ կ'եղէր , բայց հիմա նոր գործիքներ շինուելով կը յուսացուի , որ օրը մինչեւ 5000 կենդինար ածուխ պիտի կրնայ հանուիլ :

— Տեղւոյ տաճկական ձերբոյժի կառուարներն մէջ կը կարգանք , որ ինչպէս հիւանդութիւնը վանի մօտերը մեծ ջարդ ընելու սկսեր է :

— Գաղղիայ Ալի փաշային մէջ ընտանիք մը կայ , որ որդւոյ որդի ամեն մէկ ձեռքերնին վեց վեց մասով կը ծնանին : Հաւերնուն հայրը , որ 90 տարեկան ծերունի մըն է , նոյնպէս հաւերնին (տէտն) և աւոր որդիքը ամենքն ալ իւրաքանչիւր ձեռքերնին վեց մասով ծնին : Այս վերջիններէն մէկը այս օրերս դաւակ մը ունեցեր է , որ իւրաքանչիւր ձեռքը չէ թէ վեց այլ եօթնական մասով ծնի , երկու բլամատ (պաշ բարձագ) և երկու ծիլթ (սըքս բարձագ) :

Իրաջիի իրաւորը : Փարիզի բնակիչներէն Պ . Ք . . . անուն 81 տարեկան հարուստ ծեր մը ասկէջ բանի մը շաբաթ ստուղ օր մը իր ասնը մէջ նըստած ժամանակը՝ շնորհքով հագուած ու պատուաւոր դէմքով մարդ մը ներս կը մտնէ : Օտերն աչքը տկարացած ըլլալով , զանիկա իր գեղեցիկ դրայնիւրէն մէկը կը կարծէ ու « բարով կար սիրելի Պ . Ք . . . » կ'ըսէ : Բայց հիւրը անոր խօսքը կարելով , « Ես Պ . Ք . . . » չէմ , այլ անոր քեռայրն եմ , և եկայ ձեզ տեսնելու թէ ինչպէս էք : »

Խօսակցութիւնը սկսելով կը շարունակի և երթարով մտերմութիւնը կ'աւելնայ : Օտերը այնչափ կ'սիրուի իւր կարծեցեալ քրոջին իրաւորին և աւոր հանձարեղ խօսակցութեանն , որ իրիկուն կերակուրին կենալու կ'ստիպէ . բայց ան յանձն շառներ և երթարու կը պարտաւորուի : Վանի մը վայրկեան ալ խօսակցութիւնը շարունակուելով , իրաւորը կ'արտօնէ իր կարգելու և աւոր հարգելու կարգին կը բերէ , և կ'ըսէ , որ այս միջոցին կեղծ թղթագրամները շատ ցեր են և կը պատու իրէ ծերին , որ ստակ առնելու ըլլայ նէ ուշագրութեք քննէ , որ չի խաբուի , ինչպէս որ շատերը խաբուեր են :

Իրաւորը ասիկա զուրգած ատենը Պ . Ք . . . ինչ գեղեցիկ կը հասկցուի , որ բովը շատ թղթագրամ կայ : « Ինչէն հասկնալու է թղթագրամի մը կեղծ ըլլալը . արդէօք սրտը նշան մը կայ » կ'ըսէ : Իրաւորը կը խոստանայ , որ նշանները իրեն բացատրէ : Այն ժամանակը ծերը կը վագէ թղթագրամի մեծ ծրար մը կը բերէ անոր առջեւ կը ընցնէ , որ քննէ : Իրաւորը զանոնք մեկիկ մէկիկ բնութիւն ետքը՝ նորէն ծերին կը յանձնէ բնութիւն թէ ամենքն ալ ազէկ են և զանիկա կը շնորհաւորէ , որ աչքբայց մարդ ըլլալուն դրամաներները չեն համարձակեր դիւրը խաբելու : Այս քննութիւնը լրմնայէն ետքը շատ շնայնիւր քրոջին իրաւորը կ'երթայ և Պ . Ք . . . իւր թղթագրամները շամբելով կը տեսնայ , որ 14 համար 1000 Ֆրանքիոյ աներեւոյթ եղեր են :

ՕՒՆՈՒՑՈՒՄՆ

Այն քաղաքի իրաւորը սօցաղը ըստ իր զեպի ձամբուն մէջ քերչայ Պ . Վալիլիլի արձեւ ծախու է : Այս արձեւ 7 իւնիստայնի թիւսմը և 19 իւնիստայնի էրիստայնի թիւսմը վրայ շինուած է . անի երեւիստայնի , ընդլը (սարիճ) մը , երբ մը , միլիտոնց (մաղապ) մը : Խոհարարը (մոլայագ) արձեւն թորու է :

Այնտեղ ուղղը Անասայ պեղեպիլիին թորու քերչայ Պ . Վալիլիլի կեպ կրնայ խօսիլ :

ԽԱՐԱԳԻՐ — ՏԵՕՐԵՆ
Կ . Ս . ԻԹԻՒՆԵՆԸ :